
УДК 811.161.2

Світлана Семенюк (м. Манчестер)

ФОРМУВАННЯ СЛОВОТВІРНОЇ ПІДСИСТЕМИ НАЗВ САМИЦЬ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

*У статті розглянуто процес становлення впродовж останніх двох століть підсистеми жіночих відповідників до співвідносних назв самців, які творять суфікси **-иц-я**, **-их-а**, **-к-а**, **-ин-а**, **-а**, з таким невід'ємним атрибутом, як тиск системи на функціонування окремих її елементів. З'ясовано продуктивність, функціонально-семантичну дистрибуцію згаданих формантів, їх стильову диференціацію.*

Ключові слова: *назви самиць, фемінітиви, кореляти, назви осіб чоловічої статі, формант, суфікс.*

Упродовж останніх двох століть під впливом як лінгвальних, так і екстралінгвальних чинників відбувається активне становлення дериваційної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі, зокрема послідовно формується підсистема корелятивів до маскулінних назв тварин. З середини ХХ ст. продукування таких лексем є об'єктом пильної уваги українських мовознавців.

Опис творення та функціонування згаданих іменників здійснено на історичному [29: 89; 84: 167 – 168; 68: 163-164; 7: 122 та ін.] і сучасному матеріалі [43: 300, 305 тощо; 109: 107; 25: 53 та деякі ін.], у контексті дослідження еволюції окремих суфіксів [12: 18, 22 – 23, 26 – 28, 66 – 68] і діалектів української мови [67: 175 – 182; 35: 108; 83: 117; 3: 105, 107 тощо та інші науковці], а також принагідно під час аналізу лексики деяких семантичних груп [110; 50 та ін.].

У вітчизняному мовознавстві фемінітиви до назв тварин чоловічої статі характеризували або на певному етапі розвитку української мови, або під час опису окремих лексико-семантичних груп і формантів. Тож становлення з кінця ХVIII ст. і до сьогодні підсистеми згаданих дериватів ще не було об'єктом комплексного дослідження.

Найменування тварин (переважно свійських) існували ще в пра-індоєвропейський період, причому більшість із них була суплетивами, і досить чітко їх поділяли не за родостатевими, а за віковими відмінностями [84: 165 – 167]. Науковці переконані, що наявність у межах назв тварин чоловічого, жіночого і середнього роду є незаперечним фактом для праслов'янської мови [84: 168; 39 I: 427; 39 II: 240 та ін.]. Тоді ж відстежуємо тенденцію до послідовного використання афіксальних способів творення найменувань самиць (причому це головним чином назви диких тварин): *lisica* “самиця лиса” < *lišь* “лис”, *aščerica* < *aščerь* [58: 291; 84: 167; 119 I: 98; 44: 55; 39 I: 427; 39 II: 240; 12: 7 – 8, 13, 16 та ін.]. У процесі формування мови номінації такого типу збереглися та набули певного поширення в пам'ятках XII – XVIII ст. [98: 6 – 7, 18; 7: 122; 23: 89; 12: 26 – 28], а впродовж XIX – XX ст. їхня кількість значно зростає.

Найбільшою активністю у творенні фемінітивів до чоловічих найменувань тварин позначений суфікс **-иц-я**.

Назви з формантом **-иц-я** (**-ниц-я**, **-чиц-я**)

Іменники з модифікаційним значенням жіночої статі згаданої структури існували вже в праслов'янській мовній період: **vl'či* > *vl'či-ka* > *vl'č-ica* “вовк”, **tъšica* > *tъšca* “комар”, **pъtica* > *pъta* “nmax” [120 I: 581, 617; 58: 291; 119 I: 99]. Певною мірою деривати аналізованої групи були використані у слов'янських мовах при продукуванні назв тварин, звичайно, з додаванням специфічно слов'янського матеріалу [84: 167]. Найменування на **-иц-я** досить поширені в пам'ятках XII – XIII ст., причому поряд із вказівкою на стать тварини вони мали виразне демінутивне значення [29: 89; 98: 18; 85: 101; 67: 163 – 164 та ін.]. В українській мові XIV–XVIII ст. були збережені й давні іменники на позначення самиць тварин із суфіксом **-иц-я**, і продукували нові [12: 66]. З розвитком східнослов'янських мов демінутивність цього форманта поступово втратилася, і вже в XIX ст. більшість назв самиць такого типу функціонували як стилістично нейтральні лексеми [42: 56; 29: 89; 98: 18 та ін.].

Фемінітиви аналізованої структури творено головню від повних основ (у більшості випадків – непохідних іменників [12: 66]), а зрідка усікають морфи **-ець**, **-ик**, **-ук**: *самець* – *самиця*, *паскудник* – *паскудниця*, *тетерук* – *тетериця*. В окремих похідних суфікси твірної основи не відтинаються: *рогачиц'а* від *рогач* “жук-олень” [67: 178].

У писемні джерела кінця XVIII – середини XIX ст. проникає чимало корелятивів на **-иц-я** до співвідносних назв тварин чоловічого роду, а саме: *вовчиця* [45: 157], *лисиця* [178]; *перепелиця* [28 III: 486]; *ведмедича* [9: 71], *кролиця* [197]; *козлиця* [89 I: 334] тощо.

За нашими спостереженнями, у другій половині XIX – на початку XX ст. чисельність дериватів цієї групи поступово збільшується. Значна кількість новотворів засвідчена в “Малоруско-німецькому словарі” Є. Желехівського і С. Недільського: *воробиця* [54 I: 121] від *воробець* з

усіченням **-ець**, *дроздиця* [206], *орлиця* [575], *самиця* [II: 848], *телиця* [954] від *телець*, *ястрібиця* [1116] та ін. У “Словарі української мови” за ред. Б. Грінченка виявлено 27 таких назв, з-поміж яких майже на половину іменників не натрапляли в обстежених джерелах попереднього періоду, наприклад: *лошиця* [86 II: 379], *псиця* [III: 496], *рациця* [IV: 8], *соколиця* (165) тощо. Кілька новотворів зареєстровано в працях І. Верхратського та Д. Яворницького: *паскудниця* [17 XXX: 244] від *паскудник* “гад, змія”, *пуголовиця* [253] від *пуголовок*; *бобриця* [117: 42], *коропиця* [381]. Протягом ХХ ст. продуктивність модифікації суфіксом **-иц-я** назв зазначеного типу поступово знижується. Наприклад, “Російсько-український словник” за ред. А. Кримського містить лише 1 вперше фіксовану номінацію — *верблюдця* [82 I: 61], а “Українсько-російський словник” за ред. І. Кириченка реєструє 27 найменувань самиць, з яких 25% утворень в опрацьованих писемних пам’ятках попередніх періодів не знайдено, а саме: *вугриця* [104 I: 303] від *вугор*, *лосиця* [II: 468], *одудиця* [III: 101] тощо.

У словниках української мови другої половини ХХ ст. засвідчено поодинокі кореляти на **-иц-я** до співвідносних назв самців, які, на думку авторів, належать до активного фонду розмовної лексики, наприклад: *соболиця* /розм./ [104 V: 411]; *одудиця* /розм./ [90 V: 642], *соколиця* /розм./ [IX: 440]. Поширеніші такі деривати в діалектах. Назви самиць цього типу виявлені в бойківських, нижньонаддніпрянських, гуцульських, буковинських говірках та на території східного й західного Полісся: *воленця* [70 I: 141], *рациця* [II: 170], *яструбиця* [415]; *коропиця* [111 II: 203], *мідвідиця* [285], *трусиця* [IV: 137] від *трус* “кріль”; *веприця* [31: 17], *йожниця* [37], *туриця* [92] від *тур* “жук-олень”; *бобриця* [4 I: 49], *буслиця* [64] від *бусел*, *зубриця* [220], *лосиця* [317] “самиця лося”, *олениця* [II: 12]; *їжиця* [74: 73] від *їжик* “їжак”, *тетерици* [191] від *тетерук*; *перепелиця* [87: 407] та ін. У діалектах української мови трапляються поодинокі фемінітиви, що творяться за допомогою похідних суфіксів **-ниц-я**, **-чиц-я(а)**: *горобниця* “самиця горобця”, *кукошниця* “квочка” від *кокуш* “півень”, *горобчиця* /*горобчиця* “самиця горобця” — і їх класифікують як непродуктивні словотвірні типи [3: 176, 233].

Часто такі утворення вживають у переносному значенні, у порівняннях для образної характеристики людини, і функціонують вони головню в мові художньої літератури й народнопоетичній творчості та зрідка — в публіцистичному стилі, наприклад: “Говорить, як *лисиця*, а за пазухою камінь держить”; “Чи я знала, ще сповита, Що тая цариця — Лютий ворог України, Голодна *вовчиця*” [89 I: 108]; “Спершу, щоб розпізнати одна одну, ці поранені *левиці* замість хустинок носили на голові дитячі пелюшки” [48 1995 №11: 24]; “За словами співачки, “у кожному з нас живе вовк, готовий будь-якої миті вийти назовні”, і в її нових піснях живе її власна “*вовчиця*” [101 2009 №164: 12] та под.

На думку дослідників, “зрідка в сучасній українській мові давнє демінутивне значення назв самок із суфіксом **-иц-я** проявляється в пестливих, голубливих формах, які використовуються з певним

стилістичним завданням” [98: 19], цей формант “майже завжди втрачає відтінок здрібнілості і підкреслює пестливість” [49: 363], “не виражає здрібнілості, а надає слову інтимно-пестливого відтінку” [94: 44]. Такі фемінітиви трапляються переважно в народнопоетичній творчості або в мові творів художньої літератури, а саме: “— *Ой поважай сестру свою, сироту вдовицю; Кохай, кохай, молодицю, гарну соболицю*” [115: 935]; “— *Се та, кого жаждала душа моя! Прийди ж ближняя моя, добрая моя, голубице моя! Прийди в мої об’яття!*” [61 II: 230]; “— *Зозулице, як холодно в обмерлих цих світах!*” [93 III: 279] та под.

На певному етапі розвитку знань про навколишній світ мовці почали виділяти за різними характерними ознаками рослин поруч із чоловічою статтю жіночу. У джерелах сучасної української мови виявлено поодинокі назви такого типу: *синильниця* [107: 931] від *синильник* “*Isatis tinctoria L.*” (вайда красильна) з усеченням **-ик**; *кленниця* [59: 11]; *тополиця* [90 X: 197], *шовковиця* [XI: 507]; *кавуниця* [111 II: 136]. Однак не всі науковці послідовно підтримують таку експлікацію значення аналізованих твірних та похідних [див. докладно 12: 83], проте у деяких номенах це значення стає термінологічним [Там само], як-от: *тополиця* (спец.) “*Жіноча особа тополі, що дає насіння, коли поруч з нею ростуть чоловічі екземпляри*” [90 X: 197]. Послідовніше розрізнення статі поміж назв рослин простежуємо в уснорозмовному (говірковому) мовленні, мові творів художньої літератури та публіцистичному стилі: “*Тепер я догадуюсь, що була то не шовковиця, а безплідний шовкун, бо не родило дерево зовсім*” [24 II: 281]; “*З рук до рук, мов футбольні м’ячі, летять кавуни й кавуниці, летять рябі, смугасті, туманисті, тугі та теплі, бо щойно зі степу...*” [24 VI: 211]; “*Ще в передвоєнні роки комсомольці й піонери, лісоводи й агрономи на заклик учених старанно розшукували тополиці на Україні*” [65 1961 №4: 39]; “*Більшість шовковиць потребують запилення*” [103].

Протягом усіх періодів розвитку нової української мови назви аналізованого лексико-словотвірного типу вживають в уснорозмовному (говірковому) мовленні, мові художніх творів та публіцистичному стилі, наприклад: “*Крийся, зяченьку, крийся, Куницями та лисицями Чорними соболицями*” [64]; “— *...Не дам, людоді! Голубчики, не трогайте, не вовчиця ж вас родила, а людина, мати!..*” [34: 655]; “*Обозний помітив у піднебесній високості сокола та соколицю, які то ширяли, то шугали ген над самим вознищем*” [40: 20]; “*Вибирай кавуницю: вона должна бути спіліша, чим кавун*” [111 II: 136]; “*Коли самець був уже устроєний, прийшла черга на павицю; самиця сіла, а недбалий самець приліпив їй чубь, але німь зібрався до дальшого убирання, когуть запіяв — и вже було по всьму*” [76 1867 Ч.13: 104]; “*Найбільшими пияками між звір’ятами є самиці. Самиці рідко котрі запивають ся*” [32 1936 Ч.4: 59]; “*Вечорами можна помітити кажанів, які літають трохи повільніше від інших — це самиці, які несуть на грудях своїх малят*” [65 1961 №6: 54]; “*У Сімферополі ввіймали вовчицю, яка прогулювалася одним із густонаселених районів міста*” [96: 07.02.2011] та багато ін. У XIX ст. поодинокі

фемінітиви трапляються в науковому стилі, а саме: “В лицю зносить **самиця** звичайно до 3 яєць...” [76 1873 Ч.2: 79]; “Зокрема, вченим, схоже, вдалося виявити грот, у якому згідно з легендою дика **вовчиця** вигодувала засновників Вічного міста, братів-близнюків Ромула й Рема” [72]; “Вороги і конкуренти — рись, **лисиця**, вовк, куницеві, бродячі собаки, великі хижі птахи” [113] та деякі ін. Поряд із цим, у довідковій літературі ХХ ст. подається кілька утворень на **-иц-я**, як-от: **вовчиця** [13: 113], **лисиця** [320]. Зрідка такі назви антропонімізуються й використовуються у прізвищах, псевдонімах, прізвиськах, наприклад: “Французька **Вовчиця** [Ізабелла Французька, дружина англійського короля Едуарда II — С.С.] всіма способами намагалася зменшити вплив на свого чоловіка його фаворитів, але це в неї мало виходило” [27].

Найменування з суфіксом **-их-а**

На думку Ф. Славського, походження назв самиць цієї структури сягає праслов'янського мовного періоду, де їх творили за допомогою суфікса **-icha** від співвідносних іменників чоловічого роду: *vl'cicha* < **vl'ctcha* [119 I: 73], проте такі назви досить пізно потрапили в українські пам'ятки. За свідченнями дослідників, лише з ХVІІІ ст. в писемних джерелах починають фіксувати деривати зазначеного типу [7: 121 — 122; 2: 184]. Ф. Славський підкреслює, що формант **-их-а** продуктивний тільки у східнослов'янських мовах (головно в російській) [119 I: 73]. На думку М. Плющ, цей суфікс малопродуктивний у сучасній українській мові [75: 28], а Л. Родніна конкретизує, що “продуктивність типу виявлена переважно в розмовному мовленні” [81: 97]. Творили такі фемінітиви від повних основ переважно непохідних назв чоловічого роду.

Друга половина ХІХ — початок ХХ ст. позначилися певною активністю у формуванні іменників з модифікаційним значенням жіночої статі аналізованого типу, у цей період виявлено ряд новотворів, як-от: *жучиха* [91: 546 — 547]; *зайчиха* [54 I: 283], *лисиха* [404], *медведиха* [432], *соколиха* [II: 894]; *шпачиха* [107: 934] тощо. У “Словарі української мови” за ред. Б. Грінченка налічується 11 таких найменувань, більшість з яких фіксується вперше, наприклад: *їжачиха* [86 II: 197], *перепелиха* [III: 130] та ін. Упродовж ХХ ст. (передусім в усному мовленні) продуктивність суфікса **-их-а** зростає і поступово в писемні джерела проникає більше фемінітивів. Зокрема, “Українсько-російський словник” за ред. І. Кириченка містить 15 іменників згаданого типу, причому 6 із них у пам'ятках попередніх періодів не траплялися, а саме: *крільчиха* [104 II: 412], *слониха* [V: 380], *цятиха* [VI: 369], *чижиха* [430] та ін. 25 найменувань самиць на **-их-а** зареєстровано в “Словнику української мови” в 11-ти томах, з яких понад 40% іменників функціонують в усно-розмовному мовленні, наприклад: *дроздиха* /розм./ [90 II: 421], *лелечиха* /розм./ [IV: 474], *фазаниха* /розм./ [X: 550], *шпачиха* /розм./ [XI: 518] тощо. Фемінітиви розгляданого типу віднайдені в говорах західного Полісся та Гуцульщини: *глухариха* [4 I: 117], *кабаниха* [227] “самиця диких свиней”; *зайчиха* [74: 60], *їжичиха* [72] від *їжик* та под. За

спостереженнями Г. Аркушина, у західнополіських говірках модифікація суфіксом **-их-а** співвідносних найменувань самців позначена певною продуктивністю [3: 125], зафіксовано близько 35 утворень та їх варіантів. Назви аналізованого типу функціонують переважно в усно-розмовному мовленні, говірках та мові творів художньої літератури, зрідка — в публіцистичному стилі, наприклад: “Ходить жушок по ручині, а **жучиха** по долині, Грай, жучку, грай, тут добрий край” [108]; “Там береза висока Зводить голову тихо, Ліс обмірює оком Сизокрила **дрозди́ха**” [53 I: 134]; “На хаті, в засніженому кустратому гнізді, де літували собі лелека й **лелечиха**, тепер стоїть самотній лелека і дивиться на схід” [92 IV: 677]; “Ввечері до намету приходили по-дитячому довірливі маленькі їжачки в супроводі обережних **їжачих**” [51 29.09.1967: 4]; “Через спеку в Європі у зоопарку Штутгарта померла найзнаменитіша **слониха** Німеччини на прізвисько Вілья. Вона дожила до рекордного для товстошкірих віку — 61 рік” [96 13.07.2010] та багато ін. Зрідка такі назви використовують у переносному значенні чи в порівняннях для образної характеристики людини, для створення певного колориту, як-от: “— Тоді! — спинив Настю Осман. — А ти, стара **навучихо**, відповиси мені за цю витівку” [99: 248]; “Жінка шелесту наробить! Хай засне!.. — Тоді й до діла!.. О, нарешті, засопіла! Засвистіла уві сні. Як **шпачиха** навесні...” [114: 99]; “Але, що то я там плету?! Чорні інтриги, як зловісна **навучиха** Арахна...” [95: 78].

Іменники з формантом **-к-а**

У праслов'янській мові суфікси **-ька**, **-ъка** послідовно використовували для творення корелятивів до співвідносних найменувань осіб чоловічої статі, зокрема — тварин: *aščerъka* < *aščerъ*, *kotъka* < *kotъ* [119 III: 94], які мали виразне значення здрібності [118: 117; 112: 43].

За спостереженнями лінгвістів, поодинокі найменування самиць на **-к-а** з тією ж демінутивною семантикою зафіксовано в пам'ятках XII — XIII ст.: *пътъка* від *пъта* “птаха”, *котъка* від /латин./ *catta* [55: 6 — 7]. З часом такі деривати цілком втратили зменшувальне значення, і вже в XIV—XV ст. їх усвідомлювали як самостійні іменники для називання тварин [52: 159; 29: 88; 98: 7]. Упродовж XVI — XVII ст. суфікс **-к-а** поширюється в згаданій функції шляхом послідовного витіснення давніх найменувань з суфіксом **-иц-я** в назвах птахів, наприклад: *куруця* — *курка*, *голубиця* — *голубка*, *чаиця* — *чайка* тощо, та частково в назвах звірів, наприклад: *бѣлиця* — *білка*, *ящериця* — *ящірка* та ін. [6: 122]. Твірними для фемінітивів аналізованого типу слугували головню повні основи співвідносних іменників чоловічого роду, лише зрідка, переважно в говірковому мовленні, усікалися морфи **-ик**, **-ок**, **-ець** (*миршаник* — *миршанка*, *бузівок* — *бузівка*, *горобець* — *горобка*).

У писемні пам'ятки кінця XVIII — середини XIX ст. проникають поодинокі найменування самиць на **-к-а**: *голубка* [45: 27], *навичка* [24]; *индичка* [73: 70], *ящурка* [74]; *журавка* [9: 141]. Суттєво зросла кількість таких утворень у джерелах другої половини XIX ст. — початку

XX ст., причому більшість дериватів реєструється вперше, як-от: *арабка* [88: 6] від *арап* “чорний собака”, *їжачка* [98]; *чирка* [71: 171] від *чирик* “самець дикої качки” з усиченням **-ок**; *горобка* [54 I: 154], *лебідка* [399] тощо. У “Словарі української мови” за ред. Б. Грінченка виявлено 20 фемінітивів розгляданого типу, з них майже половини (45%) в обстежених джерелах попереднього періоду не було, а саме: *ведмедка* [86 I: 130] від *ведмідь*, *дрохвичка* [447], *канарка* [II: 214] від *канар*, *миришанка* [419] “корова” від *миришаник* “бик” з усиченням **-ик**, *павурка* (III: 85) від *павур* “павич”, *перепілка* [131], *тетерючка* [IV: 259] від *тетерюк* та ін. Поширені такі назви і в говорах української мови кінця XIX – початку XX ст. Зокрема, І. Верхратський фіксує їх 15, напр.: *ватуїка* [18: 5], *ещурка* [84]; *верховітка* /іхтіол./ [19: 8] від *верховод*, *писарка* /іхтіол./ [10] від *писарь*, *султанка* /іхтіол./ [10] від *султан* “балик”; *качурка* [15: 186], *сивка* [204] від *сивак* “сивий кінь” тощо.

Упродовж XX ст. спостерігаємо тенденцію до зниження активності суфікса **-к-а** у творенні найменувань самиць від співвідносних іменників чоловічого роду. У “Словнику української мови” в 11-ти томах подано лише 13 таких дериватів, з-поміж яких новотворів немає. Це було зумовлено і екстралінгвальними, і лінгвальними чинниками, внаслідок яких частина назв вийшла з ужитку (*дрохвичка*, *миришанка*, *павурка*, *поросючка* та ін.), а нові, як з’ясувалося, не продукуються. Ще одна вагома причина – постійна конкуренція фемінізувальних засобів, унаслідок якої форманти **-иц-я**, **-их-а** витіснили суфікс **-к-а**. Незначну кількість дериватів уживають і в уснорозмовному мовленні, наприклад: *борсучка* [117: 47], *верблюдка* [82 I: 61], *віслючка* [II: 221]; *одулка* [104 III: 101] від *одул* «одуд»; *горобка* [90 II: 135] від *горобець* з усиченням **-ець**, *журавка* [547], *чорногузка* [XI: 358]. Небагато назв самиць на **-к-а** і в діалектах зазначеного періоду. Поодинокі утворення дослідники реєструють у бойківських, гуцульських, нижньонадніпрянських говірках та в говірках на території східного Полісся: *трусючка* [70 I: 304] від *трусак* “кролик” з усиченням **-ак**; *бузівка* [30: 255] від *бузівок* “річне теля” з усиченням **-ок**; *ещірка* [74: 54] від *ещір*, *поросючка* [151] від *поросюк*; *гидичка* [111 I: 229], *індючка* [129]; *їжачка* [31: 37], *труска* [91], *яжучка* [110] від *яжук* “їжак” та деякі ін. Дещо більшою активністю позначена модифікація суфіксом **-к-а** співвідносних назв самців у західнополіському говорі [3: 157], їх зареєстровано близько 30, як-от: *борсучка* [4 I: 53], *ворабка* [97] від *вораб* “горобець”, *гончарка* [101] від *гончар* “мисливський гончий собака”, *яндечка* [II: 287] від *яндек* “індик” та ін. Залишки давньої демінутивної семантики збереглися у більшості дериватів розгляданого типу, лише в деяких вона-таки стерлася: *індичка*, *канарка*, *перепілка*, *самка*. Це було однією з вагомих причин, яка у XX ст. призвела до того, що модифікація суфіксом **-к-а** найменувань тварин чоловічого роду втрачає свою продуктивність, а назви самиць аналізованої структури реєструються переважно в мові творів художньої літератури, народнопоетичній творчості, а зрідка (причому, це головню фемінітиви, у яких втратилося демінутивне значення) – у

публіцистичному та науковому стилях, напр.: “Де журавка ходила, Там пшениця вродила. Де журавель походив, То там кукіль уродив...” [36: 261]; “Чи винна ж голубка, що голуба любить? Чи винен той голуб, що сокіл убив?...” [116 I: 4]; “Перепілка в житті — радість. В пшеницях волюшки — смуток” [5: 29]; “Наприклад, в Єгипті цілком припустимо, якщо чоловік удома називає свою дружину «віслочкою» — дружина не образиться” [106]; “Канарка (*Serinus canaria*) — невеликий птах родини в’юркових (*Fringillidae*) родом з Азорських, Канарських островів та островів Мадейра” [20]; “Домашня індичка (*Meleagris gallopavo Linnaeus, 1758*; назва самця — індик, курчат — індичата...) — один з розповсюджених видів домашніх птахів” [1] та ін.

Часто кореляти розгляданого типу вживають у переносному значенні та в порівняннях для образної характеристики людини, створення певних настроїв, почуттів чи колориту, як-от: “Въ “Словѣ о плъку Игоревѣ” виступають готскі Дѣвы въ обохъ характеристичныхъ признакахъ: яко дѣвицѣ-войницѣ (щитоносицѣ) и яко дѣвицѣ-лебедки” [38 1883, число 19: 297]; “Як би то й назвав теє щастя, щоб жити з нею в парі, як голуб з голубкою” [47 I: 112]; “— Де се така чорногузка взялася? — пита парубок у міщанському уборі другого, витріщивши на неї баньки” [61 II: 222]; “Подивитись було на неї, на покійницю, завжди, не тім згадать — була напіндючена, немов індичка на дощ” [33 1913 №19 — 20: 286]; “Йде по полю тонкоброва, Синьозора, як голубка” [53 II: 148]; “Тяжко тужила, немов поранена перепілка, билася його [Івана] мати” [78: 68] та под. Крім цього, іменник “голубка” став основою для творення прізвища [79 I: 226].

Утворення з суфіксом-закінченням -а

Цей формант — один із найдавніших фемінізувальних засобів, успадкованих ще з праїндоевропейської епохи [7: 105]. У праслов’янській мові “сильно вираженою функцією суфікса **-ā-** було означення природного жіночого роду” [120 1: 501], тож, слугував він для творення корелятивів до назв істот чоловічого роду, поміж яких — і найменування самців, наприклад: *korva “корова” < *korvъ* “віл”; *lisa “лисиця” < *lišь* “лис” [120 1: 60]; *vorna < *vornъ* [39 I: 427], *zъtъja < *zъtъjъ* [39 II: 269] тощо. За свідченням дослідників, назви самиць з формантом **-a-** фіксуються в найдавніших писемних пам’ятках протягом усіх періодів розвитку української мови [29: 88; 60: 109; 10: 160 та ін.]. Такі фемінітиви деривувались головно від повних основ співвідносних маскулінів найменувань.

Іменники розгляданого типу проникають у писемні джерела ХІХ ст. з 40-х років: *лиса* [9: 209]; *ворона* [28 I: 54]; *нава* [89 II: 461] від *навич* з усіченням **-ич**; *змія* [37 II: 18]. Упродовж другої половини ХІХ — початку ХХ ст. число зареєстрованих фемінітивів зростає. 14 таких назв внесено до “Малоруско-німецького словаря” Є. Желехівського і С. Недільського, наприклад: *дрохва* [54 I: 206] від *дрохвич*, *кура* [390], *лебедина* [399] від *лебедин*, *посмітюха* [II: 716] від *посмітюх*, *птаха* [787]

від *птах*, *тетєра* [961] від *тетер* та деякі ін. “Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка містить 10 найменувань самиць на **-а**, з них 5 утворень не траплялись в обстежених джерелах попереднього періоду: *зміюка* [86 II: 167] від *зміюк* “самець великої змії”, *перепела* [III: 130] від *перепел*, *серна* [IV: 116] від *сернюк* з усіченням **-юк** тощо. У ХХ ст. кількість таких назв зменшується, оскільки деякі деривати вийшли з ужитку (або через втрату потреби розрізняти їх стать, або появу й активне вживання найменувань самиць на **-к-а** та **-иц-я**), а нові лексеми майже не творяться. У діалектах української мови початку ХХ ст. вперше рееструються поодинокі деривати цього типу: *индика* [117: 319]; *гадюка* /гал./ [82 I: 160] від *гадюк*. По кілька таких фемінітивів виявлено в “Українсько-російському словнику” за ред. І. Кириченка та в “Словнику української мови” в 11-ти томах, причому всі вони вже фіксувались в обстежених джерелах попередніх періодів. Низька продуктивність форманта **-а** в згаданій функції збереглася впродовж останнього століття і в говорах української мови. Утворення аналізованого типу віднайдені на території західного Полісся та Буковини: *куропата* [4 I: 296] від *куропат*, *медведя* [334], *тетера* [II: 197] від *тетер* “тетерук”; *жовтобрю(у)ха* [87: 119] від *жовтобрю(у)х*, *омельха* [367] від *омельох* “жайворонок” та деякі ін.

Кореляти на **-а** до співвідносних назв самців уживають головно в уснорозмовному мовленні, діалектах, мові творів художньої літератури та публіцистичному стилі, зрідка — в деяких підстилях наукового, наприклад: “А як ти пізнаєш, котре жовтобрюх, а котре **жовтобрюха**?” [4 I: 367]; “Сивенька вже була, а хороша та чепурна, як тая **лебе-дзя**” [22: 295]; “Маленькі, схожі на горобців, чубаті **посмітюхи** клювали на дорозі кінські кізячки” [100: 101]; “**Ворона** — це не тільки малоприємний, але й зловісний знак для підсвідомості” [63]; “...гепард притискається до землі і повзе, наче **змія**, беззвучно, але швидко, щоб жертва не встигла його помітити” [14] тощо.

Протягом ХІХ—ХХ ст. такі іменники часто використовують у народнопоетичній творчості та мові художніх творів у порівняннях, як от: “Аж свекруха йде, Як **змія** гуде: — Сонливая-дрімливая, До роботи лінивая, Невістка моя!” [36: 253]; “Найду тобі рівню... Таку панну, сину. У червоних черевиках, В зеленім жупані, По світлиці походжає, Як **пава**” [89 II: 46]; “Будь сміливим, як і належить козакові ... бризкай в очі правдою, свого домагайся, але ж будь мудрий, хитрий і тонкий, як **змія**, щоб не накласти головою за дурниці!” [40: 345]; “...я досі сама зазираю 19 грудня, як **ворона** в кістку, під подушку: “А що там?” [56] та под. Зрідка такі деривати вживають у метафоричному значенні для образної характеристики людини, а саме: “В мене свекруха — люта **змія**: ходить по хаті, полум’ям на мене дише, а з носа гонить дим кужелем” [66 III: 347]; “Але ж які там дівчата! Бачив би ти їх, Романе... — Телефоніст солодко заплющився, покрутив головою: — **Пави!**” [24 I: 317]; «Ющенко розповів, що він — “біла **ворона**”, якій довелося скупатися в “багні” [102] та ін.

Назви з формантом **-ин-а** (**-ин-я**)

Значно пізніше (порівняно з іншими фемінізувальними засобами) литовський з походження суфікс **-ин-а** (**-уна**) [58: 294] почали використовувати у творенні корелятивів до співвідносних назв самців. За свідченням дослідників, поодинокі деривати на **-ин-а** трапляються лише в східнослов'янських мовах [7: 128; 23: 140; 41: 67].

У новій українській мові формант **-ин-а** в розгляданій функції непродуктивний. Обстежені джерела останніх двох століть містять лише кілька (за нашими підрахунками — 5) таких назв: *гадина* [37: 147] від *гад* “самець змії”; *медведина* [54 I: 432], *сернина* [II: 862] від *серн*; *голубина* [104 I: 347]; *павучиня* [69] від *павук*. Такі утворення трапляються головню в уснорозмовному (діалектному) мовленні та в мові художніх творів, а на початку ХХІ ст. виявлені в окремих підстилях публіцистичного, наприклад: “*На всяку гадину є своя рогатина*” [105]; “*Ой там у лісі під дубиною сидів там голуб з голубиною*” (нар. пісня) [3: 124]; “*Мати розмовляє з Одаркою, а вона [Христя] сидить мовчанку справляє, а біля серця щось в’ється, якась гадина уп’ялася у його, ссе-кусає...*” [66 II: 259]; “*Всім, над ким повисла загроза смерті, що приповзла до нас з проклятої Німеччини, як гадина-змія*” [57: 263]; “*В неволі ці тварини майже не дають потомство, а от українська павучиня принесла рекордну кількість дитинчат — більше п’яти сотень*” [69 29.03.2011] та под. У деяких дериватах розглядової структури проявляється пестливе й принизливе значення [26: 215 — 216]. Так, найменування **гадина** вживається в порівняннях, переносному значенні для образної характеристики людини. У таких випадках іменник має стилістичне забарвлення зі зневажливими, лайливими відтінками, як-от: “*Я в двері, а вона [панночка] за мною в сад. “Я тебе на шматки розірву! Задушу тебе, гадино!”* [22: 262]; “*Так їй і треба, земля їй розпадина! Пані Гелена, зелена гадина”* [46: 64]; “*Священик кладе на голову одержимому срібний хрест — і нормальна зовні людина починає гавкати, жалібно скавуліти, плазувати, як гадина”* [21 2007 №51: 4] та под. Фемінітив **голубина** зрідка використовують у поетичних творах як засіб створення прихильності, співчуття та народно-пісенного колориту, наприклад: “*Все ближче пісня. З-за дерев пурхнула голубина”* [97 I: 90]; “*Перенеси мене, перенеси з епохи лютості в добу кохання, де плинуть між медових берегів молочні ріки, де горить калина і де зигзичить досі голубина, мов Ярославна з сіверських валів*” [93 III: 262]; “*Ой вилітає голубина з України, Вироняє сизе перо на долині...*” [8: 231].

Отже, впродовж останніх кількох століть відбувалося активне становлення підсистеми іменників із модифікаційним значенням жіночої статі від чоловічих найменувань самців тварин. У цьому процесі брали участь 5 формантів, кожен із яких позначений певними квантитативними параметрами. Активно творили розглядані фемінітиви суфікси **-иц-я**, **-их-а**, **-к-а**, спорадично в цій функції використовували **-а** і непродуктивний **-ин-а**. Мотивувальними до назв самиць були головню повні основи паралельних маскулітнних найменувань (зокрема, суфікси **-их-а**, **-ин-я** модифікували лише такі твірні), значно рідше — усіче-

ні (*синильник* — *синильниця*, *журавель* — *журавка*, *сернюк* — *серна*). Склад розгляданої семантичної групи поповнюється в основному протягом ХІХ — до середини ХХ ст., лише формант **-их-а** зберіг свою активність упродовж останнього століття.

У ХХ ст. під впливом мовних і позамовних чинників (або через втрату потреби розрізняти стать тварин, або у зв'язку з конкуренцією фемінізувальних словотворчих елементів та появою назв з іншими суфіксами) чимало назв самиць переходить до інертного фонду української лексики, а нові номінації не творяться (*голубиця*, *хортиця*; *ведмедка*, *їжачка*; *птаха*; *сернина* та ін.). Спостерігається певна функціонально-семантична дистрибуція формантів, що продукували іменники аналізованої групи, та їх диференціація на рівні мовної норми. Через свою специфіку, такі фемінітиви активно вживаються в уснорозмовному (говірковому) мовленні, мові творів художньої літератури, утворення на **-к-а**, **-их-а**, **-а** зрідка трапляються в публіцистичному стилі, поодинокі назви з суфіксами **-к-а** (*індичка*, *перепілка*, *самка*) й **-а** (*ворона*, *змія*) віднайдені в науковому. Лише деривати, які модифікують формант **-иц-я**, виявлені в усіх функціональних стилях (з різними показниками активності) сучасної української мови. Розглядані словотворчі засоби продукують стилістично марковані іменники, але найбільш виразними показниками розмовності є суфікси **-их-а** та **-ин-а**, це й стало однією з основних причин, яка зумовила певні обмеження номінацій згаданої структури на функціонально-семантичному рівні. Деривати на **-к-а**, **-иц-я**, **-а**, **-ин-а** часто вживають у переносному значенні, у порівняннях для образної характеристики людини чи з метою створення певних настроїв, почуттів, колориту, тоді як утворення з суфіксом **-их-а** зрідка використовують у згаданій функції, причому їх стилістичне навантаження головно негативне. Поміж назв самиць трапляється чимало словотвірних дублетів (*ведмедиця* — *ведмедиха* — *ведмедка*, *дроздиця* — *дроздиха*, *журавлиха* — *журавка*, *їжиця* — *їжачиха* — *їжачка*, *крільчиха* — *кролиця*, *лебедиця* — *лебедина* — *лебеда*, *лисиця* — *лиса*, *пава* — *павиця*, *павучиха* — *павучиня*, *перепелиця* — *перепелиха* — *перепілка* — *перепела*, *самиця* — *самка*, *соколиця* — *соколиха* та ін.). Дібраний матеріал дозволяє стверджувати про послідовну конкуренцію фемінізувальних суфіксів у межах розгляданої семантичної групи, при цьому такі форманти досить часто зазнавали диференціації як стилістичної, так і на рівні мовної норми.

Усі встановлені факти свідчать про інтенсивний розвиток, високий рівень організації та впорядкованості словотвірної підсистеми іменників із модифікаційним значенням жіночої статі на позначення самиць тварин для задоволення потреб мовців та збагачення стилістичних ресурсів української мови.

1. Агробіз. Аграрний портал. <http://agrobiz.net/blog.php?blog=domashnya-indichka>
2. Азарх Ю.С. Слова на -иха в русском языке // Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования. — М.: Наука, 1979. — С.175 — 195.

3. *Аркушин Г.* Іменний словотвір західнополіського говору: Монографія. — Луцьк: РВВ “Вежа” Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. — 764 с.
4. *Аркушин Г.Л.* Словник західнополіських говірок: У 2-х тт. — Луцьк: РВВ “Вежа” Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
5. *Багрянний І.* Золотий бумеранг. Збірка поезій. Рештки загубленого, конфіскованого та знищеного. 1926 — 1946. — Вид-во “Прометей”, 1946. — 176 с.
6. *Балалькіна Э.А., Николаев Г.А.* Русское словообразование: Учебное пособие. — Казань: Изд-во казанского университета, 1985. — 184 с.
7. *Бевзенко С.П.* Історична морфологія української мови. — Ужгород, 1960. — 416 с.
8. *Бердник О.* Чаша Амріті: роман-феєрія. — К.: Дніпро, 1989. — 270 с.
9. *Білецький-Носенко П.* Словник української мови / Підготував до видання В.В. Німчук. — К.: Наук. думка, 1966. — 424 с.
10. *Білоусенко П.* З історії іменникового суфікса -а // Культура слова: Міжвідомчий збірник. — К.: Наук. думка, 1996. — Вип. 46. — С. 159 — 162.
11. *Білоусенко П.* З історії суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). — К.: КДПІ, 1993. — 215 с.
12. *Білоусенко П.І., Німчук В.В.* Нариси з історії українського словотворення (суфікс -иц-я). — К. — Запоріжжя, 2002. — 206 с.
13. Біологічний словник / За ред. К.М. Ситника, В.О. Топачевського. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. — 679 с.
14. Біологія <http://byology.ru/?p=980>
15. *Верхратський І.* Говор замішанців // Записки наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — 1894. — Т. 3. — С. 153 — 210.
16. *Верхратський І.* Знадоби до пізнання угорських говорів // Записки наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — 1901. — Т. 40. — С. 1 — 113.
17. *Верхратський І.* Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів // Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Записки. — 1899. — Т. 27 — 30.
18. *Верхратський І.* Знадоби до словаря южнорусского. — Львів, 1877. — 88 с.
19. *Верхратський І.* Початки до уложення номенклатури и терминології природописної, народної. — Львів, 1872. — 23 с.
20. Вікіпедія. Вільна енциклопедія.
21. Вільне життя. Плюс. Всеукраїнська незалежна громадсько-політична газета. — 2007. — № 51. — С. 4.
22. *Вовчок Марко.* Оповідання. Казки. Повісті. Романи. — К.: Наук. думка, 1983. — 638 с.
23. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. — К.: Наук. думка, 1966. — 598 с.
24. *Гончар О.* Твори: У 12 тт. — К.: Наук. думка, 2001.
25. *Горинич В.О.* Будова слова і словотвір. — К.: Рад. школа, 1977. — 142 с.
26. *Горинич В.О.* Конотативні власні імена як джерело вивчення історичної морфеміки української мови // Питання історичної ономастики України. — К.: Наук. думка, 1994. — С. 214 — 225.
27. Готові відповіді на всі питання. <http://myhelper.in/index.php?newsid=9113>
28. *Гребінка Є.П.* Твори: У 7 тт. — К.: Наук. думка, 1980 — 1981.
29. *Гумецька Л.Л.* Нариси словотвірної системи української актової мови XIV — XV ст. — К.: Вид-во АН УРСР, 1958. — 298 с.
30. Гуцульщина. Лінгвістичні етюди / АН України Ін-т суспільних наук. — К.: Наук. думка, 1991. — 308 с.
31. *Дейниченко Н.П.* Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі “Українська діалектологія” (Методичні поради). — Суми, 1984. — 120 с.
32. Дзвін. Ілюстрована літературно-наукова часопись для руского народа. Виходить у Львові кожної середи. — 1936. — Ч. 4. — С. 59.
33. Дніпрові хвилі. Українська часопись. Виходить у Катеринославі двічі на місяць. — 1913. — № 19-20. — С. 286.
34. *Довженко О.* Кіноповісті. Оповідання. — К.: Наук. думка, 1986. — 710 с.
35. *Закревська Я.В.* Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. — К.: Наук. думка, 1976. — 164 с.

36. Закувала зозуленька: Антологія української народної творчості. — К.: Веселка, 1989. — 606 с.
37. Записки о Южной Руси: В 2 тт. / Составление и издание Пант. Куліша. — К.: Дніпро, 1994.
38. Зоря. Письмо літературно-наукове для рускихъ родинъ. — Львовъ, 1883. — Ч. 19. — С. 297.
39. Етимологічний словник української мови: У 7 тт. / Ред. кол.: О.С. Мельничук (голова) та ін. — К.: Наук. думка, 1983 — 2006.
40. *Льченко О.* Вибрані твори: У 2 тт. — К.: Дніпро, 1989.
41. Історія української мови: Морфологія. — К.: Наук. думка, 1978. — 539 с.
42. *Ковалик І.І.* Категорія слов'янських демінутивів з суфіксом -иц-а (-іс-а) // Доповіді та повідомлення Львівського державного університету. — Львів: Вид-во Львівського університету, 1957. — Вип. 7. — Ч. 1. — С. 52 — 56.
43. *Ковалик І.І.* Питання іменникового словотвору східнослов'янських мов у порівнянні з іншими слов'янськими мовами: Дис... д-ра філол. наук. — К. — Львів, 1960. — Т. 1. — 385 с.
44. *Коломиец В.М.* Имя существительное // Историческая типология славянских языков. — К.: Наук. думка, 1986. — С. 48 — 76.
45. *Котляревський І.П.* Твори. — К.: Дніпро, 1980. — 312 с.
46. *Костенко Л.* Берестечко: історичний роман. — К.: Либідь, 2010. — 230 с.
47. *Куліш П.* Твори: У 2 тт. — К.: Наук. думка, 1998.
48. Кур'єр Юнеско. Україномовний журнал, видається під егідою Національної комісії України у справах Юнеско.
49. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л.А. Булаховського. — К.: Рад. школа, 1951. — Т. 1. — 519 с.
50. *Літкевич І.Г.* Рибальська лексика в говорах Нижньої Наддніпряниці: Дис... канд. філол. наук. — Запоріжжя, 1993. — 246 с.
51. Літературна Україна. Газета письменників України. — 29.09.1967. — С. 4
52. *Майборода А.В.* Із історії українського словотвору (Суфіксальне творення іменників на матеріалі українських грамот XVI ст.): Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.02. — Харків, 1956. — 270 с.
53. *Малишко А.* Твори: У 10 тт. — К.: Вид-во худ. літ-ри “Дніпро”, 1972.
54. Малоруско-німецький словар: У 2 тт. / Уложили Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. — Львів, 1886.
55. *Марина В.Г.* Исследование роли препозитивных частиц типа -under в английском словообразовании: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04. — М., 1978. — 27 с.
56. *Матіос Марія.* Офіційний сайт. http://www.mariamatos.com.ua/zm/nterv_yu/romantichna_stor_ya/
57. *Мацько Л.І., Мацько О.М.* Риторика: Навч. посібн. — К.: Вища школа, 2003. — 311 с.
58. *Мейє А.* Общеславянский язык. — М.: Изд-во иностр. лит., 1951. — 491 с.
59. *Мельник М.* Українська номенклатура висших рослин. — Львів, 1922. — 250 с.
60. *Мельчук І.А.* Строение языковых знаков и возможные формально-смысловые отношения между ними // Изв. АН СССР. Сер. лит. и языка. — 1968. — Т. 27, вип. 5. — С. 424 — 438.
61. *Мирний П.* Твори: У 2 тт. — К.: Наук. думка, 1989.
62. Народна творчість українців. http://vesilia-gycyiv.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=5:2011-04-20-07-21-54&catid=3:2011-04-20-07-19-49&Itemid=4
63. Народний оглядач. Щоденна газета неофіційної інформації, настроїв і громадської думки. <http://sd.org.ua/news.php?id=17483>
64. Народні обряди. http://www.lit-jarmarok.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=266&Itemid=30&limit=1&limitstart=2
65. Наука і суспільство. Науково-популярний і літературно-художній ілюстрований журнал. — а) 1961. — № 4. — С. 39; б) 1961. — №6. — С. 39.
66. *Нечуй-Левицький І.* Зібрання творів: У 10 тт. — К.: Наук. думка, 1965 — 1968.
67. *Німчук В.В.* Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге, Іршавського р-ну // Наукові записки Ужгородського університету. Діалектологічний збірник. — 1955. — Т.14. — С. 169 — 192.

68. *Нимчук В.В.* К истории развития словообразовательной семантики праславянских суффиксов // Закономерности языковой эволюции: тезисы докладов Всесоюзной научной конференции, г. Рига, апрель 1990. — Рига: Латвийский ун-т. — С. 163 — 164.
69. Новий канал. Репортер. — 29.03.2011. <http://novy.tv/reporter/ukraine/2011/03/29/14/50.html>
70. *Онишкевич М.Й.* Словник бойківських говірок: У 2 ч. — К.: Наук. думка, 1984. — 495 с.
71. Опытъ русско-украинского Словаря / Составил Мих. Левченко. — Киевъ, 1879. — 190 с.
72. Освітній портал. <http://www.osvita.org.ua/news/25576.html>
73. *Павловскій А.* Грамматика малороссійскаго нарѣчія. — Санкт-Петербургъ, 1818. — 116 с.
74. *Пінаш Ю.О., Галас Б.К.* Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). — Ужгород, 2005. — 266 с.
75. *Плющ М.Я.* Словотворення та вивчення його в школі. — К.: Рад. школа, 1985. — 127 с.
76. Правда. Письмо наукове и литературне. — Львівъ, а) 1867. — Ч. 13. — С. 104; б) 1873. — Ч. 2. — С. 79.
77. Прес-центр. Укрінформ. <http://svit.ukrinform.ua/turism.php?page=caledoscop&id=7870>
78. *Ребро П.* Грім під Запоріжжям: Документальна повість. — Дніпропетровськ: Промінь, 1985. — 182 с.
79. *Редько Ю.К.* Словник сучасних українських прізвищ: У 2 тт. — Львів: НТШ, 2007.
80. Річ. Незалежний журнал. <http://www.ri4.lviv.ua/index.php?rubric=space&subrubric=gallery&id=132>
81. *Родіна Л.О.* Суфіксальний словотвір іменників у сучасній українській мові // Словотвір сучасної української літературної мови. — К.: Наук. думка, 1979. — С. 57 — 118.
82. Російсько-український словник: У 3 тт. / Українська АН. Комісія для складання словника української живої мови / Голов. ред. А.Ю. Кримський. — К.: Червоний шлях, 1924 — 1933.
83. *Сабодюш І.В.* Формування української ботанічної номенклатури. — Ужгород: Ужгородський державний університет, 1996. — 192 с.
84. *Самійленко С.П.* Нариси з історичної морфології української мови. — К.: Рад. школа, 1964. — Ч. I. — 243 с.
85. *Семеренко Г.В.* Засоби вираження здрібнілості й пестливості в давньоруській мові // Українське мовознавство. — 1982. — № 10. — С. 99 — 106.
86. Словарь української мови: У 4 тт. / Зібран. ред. журн. “Киев. старина”. Упорядкував, з дод. власн. матеріалу, Б. Грінченко. — К., 1907 — 1909.
87. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. — Чернівці: Рута, 2005. — 688 с.
88. Словникъ: Живої народнеї, письменної і актової мови руськихъ югівцанъ Російської і Австрійсько-Венгерської цесарії / Составил Фортунатъ Пискуновъ. — Киевъ, 1882. — 310 с.
89. Словник мови Шевченка: У 2 тт. / Ред. кол.: Ващенко В.С., Дорошенко К.П. та ін. — К.: Наук. думка, 1964.
90. Словник української мови: В 11 тт. — К.: Наук. думка, 1970 — 1980.
91. Словник української мови Я.Ф. Головацького // Науковий збірник музею української культури у Свиднику. — 1982. — №10. — С.311 — 612.
92. *Стельмах М.* Твори: У 7 тт. — К.: Дніпро, 1983.
93. *Стус В.* Зібрання творів: У 12 тт. — К.: Факт, 2008.
94. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За заг. ред. І.К. Білодіда. — К.: Наук. думка, 1969. — 583 с.
95. *Тарасюк Г.Т.* Сестра моєї самотності. — Бровари: вид-во ПП “МН ТРК Відродження”, 2009. — 322 с.
96. Телеканал “1+1”. ТСН. — а) 13.07.2010; б) 07.02.2011.
97. *Тичина П.* Вибрані твори: У 2 тт. — К.: Вид-во Худ. літ-ри “Дніпро”, 1971.
98. *Токар В.П.* Історія суфікса -к(а) в українській мові. — Дніпропетровськ, 1959. — 50 с.
99. *Тулуб З.* Людолови. — К.: Дніпро, 1965. — 637 с.

100. *Поттонник Г.М.* Вир: Роман. — К.: Дніпро, 1995. — 565 с.
101. Україна молода. Щоденна інформаційно-політична газета. — 2009. — № 164. — С. 12.
102. Українська правда. — 15.01.2010. Інтернет-видання. <http://www.prawda.com.ua/news/2010/01/15/4621041/>
103. Український екологічний форум. <http://forum.greenhome.com.ua/viewtopic.phpt=150&sid=549fe10d514367e4266de00808aca62e>
104. Українсько-російський словник: У 6 тт. / За заг. ред. І. Кириченка. — К.: Наук. думка, 1953 — 1963.
105. Українські традиції. <http://traditions.org.ua/prisliv-ya-ta-prikazki/prislivya-ta-prikazki-pro-tvarin.html>
106. Укрінформ. <http://svit.ukrinform.ua/turism.php?page=caledoscop&id=7870>
107. *Уманець М. и Спилка А.* Русско-украинский словарь. — Берлін, 1924. — 1149 с.
108. Усна народна творчість. <http://traditions.org.ua/prisliv-ya-ta-prikazki/prislivya-ta-prikazki-pro-tvarin.html>
109. *Фекета І.І.* Фемінізуючі суфікси української мови // Матеріали XXI Наукової конференції Ужгородського державного університету. — К.: Вид-во Київського університету, 1967. — С. 105 — 110.
110. *Філак І.* З української ентомологічної лексики району Карпат (назви для метелика *Leriodoptera*) // Українське і слов'янське мовознавство: Зб. наук. праць. — Ужгород: Ужгородський національний університет, 2001. — Вип. 4.— С. 351 — 353.
111. *Чабаненко В.А.* Словник говірок Нижньої Наддніпряни: У 4 тт. — Запоріжжя, 1992.
112. *Черных П.Я.* Очерк русской исторической лексикологии. — М.: Изд-во МГУ, 1956. — 234 с.
113. Червона книга України. <http://mail.menr.gov.ua/publ/redbook/main.php?lang=ukr&num=409>
114. *Чубенко В.* Лицарський дарунок. Лірика, сатира, гумор. — Запоріжжя: Вид-во ВАТ “Мотор Січ”, 2001. — 237 с.
115. *Чубинский П.П.* Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом, Юго-западный отдел. Материалы и исследования, СПб., 1874. — Т. 5. — 935 с.
116. *Шевченко Т.* Повне зібрання творів: У 6 тт. — К.: Вид-во АН УРСР, 1964.
117. *Яворницький Д.І.* Словник української мови. — Катеринослав: Слово, 1920. — Т. 1. — 412 с.
118. *Doroszewski W.J.* Monografie słowotworcze: Pr.filol. — Warszawa, 1928. — Т.13. — 630 s.
119. *Ślawski F.* Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego // Słownik prasłowiański: W 3 tt. — Wrocław. Warszawa. Krakow. Gdansk, 1974 — 1979.
120. *Vondrak W.* Vergleichend slavische Grammatik. — Göttingen, 1906 — 1908. — В. 1 — 2.

Svitlana Semeniuk (Manchester)

FORMATION OF THE SUBSYSTEM NAMES OF THE FEMALE ANIMALS IN NEW UKRAINIAN LANGUAGE

Article considers the process of formation of the women's correlates subsystem to the correlative names of the male animals over the past two centuries, which are produced by the Ukrainian suffixes **-yts-ia**, **-ykh-a**, **-k-a**, **-yn-a**, **-a** considering such an integral attribute as the system's influence on the functioning of its separate elements. It turns out that productivity, functional-semantic distribution of the mentioned formants, their stylistic differences.

Key words: names of the female animals, feminitives, correlates, the names of males, formant, suffix.